

Annukka Kuismä

Sosiaali- ja terveysministeriö

Viite: VN/22496/2026 - kirjallinen lausunto, Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy

Hallituksen esitys eduskunnalle sosiaalihuoltolain, ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain ja sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain muuttamisesta annetun hallituksen esityksen (HE 113/2025 vp) täydentämisestä

Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy pitää tärkeänä ja kannatettavana sosiaalihuollossa ja -palveluissa hyödynnettävään teknologiaan liittyvää lainsäädäntöä. Lainsäädäntöä valmisteltaessa on tärkeää, että se on teknologiariippumaton, koska teknologia kehittyy nopeasti ja erilaisia teknologioita syntyy nopealla vauhdilla.

Hyvil toteaa lausuttavana olevan hallituksen täydennyksen sisältävän merkittäviä uudistuksia suhteessa aiempaan valmisteluun. Hyvil katsoo, että täydennyksen perusteluiden sisältö viittaa siihen, että valmistelussa on otettu huomioon sosiaalihuollon ja -palveluiden kokonaisuus.

Sen lisäksi mitä jatkossa todetaan hallituksen täydennysesityksen sisällöstä tarkemmin, Hyvil toistaa huomion, josta se on lausunut aiemmin ko. lainsäädännön valmisteluhankkeen vaiheessa esitykokonaisuudesta. Teknologian hyödyntämiseen kannustavat elementit puuttuvat ehdotetusta lainsäädännöstä siltä osin kuin hyvinvointialueiden toimintaan ja talouteen liittyy merkittäviä säästöpainetta esimerkiksi asumispalveluiden osalta. Hallituksen alkuperäisessä esityksessä säästöpotentiaali on arvioitu seuraavasti: yleiset säännökset teknologian käytöstä sosiaalihuollossa 16,2 M €/v ja teknologian huomioiminen iäkkäiden ympärivuorokautisen hoidon henkilöstömitoituksen laskennassa 34,7 M €/v. Teknologian käyttöönotto ja hyödyntäminen eri palveluissa vaatii itsessään investointeja sekä aiheuttaa jatkuvia erilaisia kustannuksia.

Täydennysesitys sisältää palvelun järjestäjille asiakasprosesseihin sisältyviä velvoitteita teknologisten ratkaisuiden soveltuvuuden ja hyödyllisyyden arviointiin koko sosiaalihuollon ja -palveluiden kokonaisuudessa.

Asiantuntijalausunto koskien hallituksen täydennettyä esitystä

Sosiaalihuoltolaki

Asiakassuunnitelmaa koskevat muutosehdotukset, 39 §

Hyvil pyytää kiinnittämään erityistä huomiota asiakassuunnitelmapykälään (SHL 39 §) liittyvän muutosvalmistelun osalta siihen osin ristiriitaiseen kokonaisuuteen, joka näyttäisi muodostuvan samanaikaisesti valmisteilla olevan sosiaalihuoltolain uudistuksen sisältöjen ja käsiteltävänä olevan täydennysesityksen sisältöjen perusteella.

Lausuttavana olevassa täydennysesityksessä veloitetaan arvioimaan osana palvelutarpeen arviota kunkin asiakkaan yksilöllisiä tarpeita ja teknologisten ratkaisuiden soveltuvuutta niihin ja kirjaamaan nämä asiat asiakassuunnitelmaan, kuin myös sisällyttämään tiedot palveluissa käytettävistä teknologisista ratkaisuista asiakkaan palveluja koskeviin päätöksiin. Sosiaalihuoltolain uudistusesityksessä (STM107:00/2023) osana hallinnollisen työn keventämisen tavoitteita esitetään asiakassuunnitelman laatimisveloitteen keventämistä. Erityisen tuen tarpeessa olevilla asiakkailla olisi vahvempi oikeus asiakassuunnitelmaan ja omatyöntekijyyteen näiden ehdotusten mukaan.

Johtavatko täten ollen yhtä aikaa valmisteilla olevien lakien sisältöjen uudistukset siihen, että velvollisuus arvioida teknologisten ratkaisuiden sopivuutta asiakkaan palvelutarpeisiin vastaimiseen koskee pääsääntöisesti erityisen tuen asiakkuuksia? Tässä tapauksessa käsiteltävänä olevan hallituksen täydennysesityksen sinänsä hyvänä pidettävä tavoite siitä, että hyvinvointialueilla ja yksityisillä palveluntuottajilla on velvollisuus arvioida teknologian hyödyllisyyttä asiakkaan tarpeisiin ja tilanteeseen nähden laaja-alaisesti, samalla edistään niiden hyödyntämistä suunnitelmallisesti sosiaalipalveluissa, ei tule toteutumaan. Toisaalta on syytä kysyä, toteutuvatko sosiaalihuollon palvelu-uudistukselle asetetut hallinnollisen työn keventämiseen ja kustannussäästöihin liittyvät tavoitteet, jos käsiteltävänä olevan täydennysesityksen sisältöjä korostetaan osana edellä mainittua lakimuutoskokonaisuutta ja tuen tarpeen arviointeja sekä asiakassuunnitelmia tehdään jatkossakin yhtä laajasti kuin tähänkin asti.

Hyvil nostaa esiin, että sosiaalihuoltolain uudistushankkeessa ollaan muuttamassa palvelutarpeen arviointia koskevaa säädäntöä. Asiakassuunnitelmien laatiminen on liitetty lainsäädännössä palvelutarpeen arviointien tekemiseen. On tarpeen mahdollisen ristiriidan välttämiseksi sosiaalihuoltolain uudistamisessa huomioida tuen tarvetta koskevien säännösten kohdalla ao. lakiesityksen täydennyksen tavoitteiden ja sisältöjen toteutuminen.

Hyvil nostaa esiin asiakassuunnitelmapykälään liittyvien perusteluiden osalta, että sekä vammaispalvelulain että sosiaalihuoltolain perusteella tehdään palvelutarpeen arviointeja ja asiakassuunnitelmia myös lapsille ja nuorille. Hallituksen täydennysesityksen perusteluissa todetaan, että *"Arviointivelvollisuuden soveltumista lastensuojelulain mukaiseen asiakasprosessiin voidaan arvioida lastensuojelulain kokonaisuudistuksen yhteydessä ja se edellyttää laajempaa lapsivaikutusten arviointia."* Hyvil toteaa, että voimaan tullessaan ao. lainsäädäntö koskee myös lapsiasiakkaita mutta lapsivaikutusten arviointi on ajateltu toteutettavan vasta kun asiakokonaisuutta arvioidaan osana lastensuojelulain kokonaisuudistusta.

Muutosehdotukset koskien yleisiä edellytyksiä teknologisten ratkaisujen käyttämiselle asiakkaan sosiaalipalvelun toteuttamisessa, § 47

Hyvil on lainsäädännönmuutoshankkeen edellisissä vaiheissa nostanut esiin haasteita, jotka liittyvät teknologisten ratkaisuiden arviointiin palvelutarpeen arviointi ja asiakassuunnitelman laadinta -vaiheissa. Hyvil toteaa edelleen käytännössä olevan osin haasteellista se, kuinka tarkkaan yksilökohtainen arviointi voidaan tehdä asiakassuunnitelma- ja päätöksentekovaiheessa. Asiakkaan tarpeet kaikissa yksityiskohdissaan voivat olla epäselvät; tarkentua palvelun alkessa ja sen kestäessä; myös asiakkaan toimintakyvyn ja tilanteen muutosten vuoksi. Hyvil kiinnittää huomiota siihen, että osaltaan tämä saattaa tarkoittaa päätöksentekoprosessin ja asiakkaalle tehtävien päätösten määrän kasvamista, mikä on päinvastainen kehitys kuin mitä samaan aikaan työn alla olevassa sosiaalihuoltolain uudistuksessa tavoitellaan hallinnollisen työn keventämisen ja asiakaskohtaisen työn lisäämisen osalta.

Hyvil kiinnittää huomiota siihen, että täydennysesityksen perusteluiden mukaan ammattilaisen arvioidessa teknologisen ratkaisun soveltuvan asiakkaan palveluun ja asiakkaan vastustessa sitä, olisi yritettävä löytää yhteisymmärrys asiakkaan palvelun toteuttamisen tavasta. Samalla todetaan, että asiakkaalla on aina oikeus kieltäytyä palvelusta; toisaalta asiakkaalla ole myöskään ehdotonta oikeutta vaatia tiettyä palvelua. Hyvinvointialueen tehtävä on turvata asiakkaan palvelut kussakin tilanteessa käytettävissä olevien voimavarojensa puitteissa. Hyvil tuo esiin huomionsa siitä, että viime kädessä kyse on siitä, miten asiakkaan kieltäytyminen palveluista vaikuttaa hyvinvointialueen velvollisuuteen järjestää palveluja ja miten erotetaan käytännössä toisistaan asiakkaan kieltäytyminen ja asiakkaan kyvykyys hyödyntää teknologista ratkaisua osana palveluaan vahvallaan tuella.

Muutosehdotukset koskien asiakkaan ohjaamista, avustamista ja auttamista etänä teknologisen ratkaisun avulla, § 47 a

Hyvil nostaa esiin tämän pykälän kohdalla, että pykälän soveltamisessa teknologisen ratkaisun osalta saattaa muodostua haasteita: erot pykälän 47 a – c välillä eivät ole selviä. Teknologinen ratkaisu saattaa soveltua asiakkaan käyttöön useamman kuin yhden (47 a, b tai c) pykälän perusteella ja toteuttaa itse asiassa automaattisesti useampaa eri pykälissä säänneltävää toiminnallisuutta ja/tai tarkoitusta. Hyvilin käsityksen mukaan jää epäselväksi millä tasolla

teknologinen ratkaisu tulee perustella päätöksessä (esimerkiksi pykälätasolla vai käyttää teknologian tarkempaa yksilöintiä). Jos perustelu on pykälätasoinen, voiko käyttöönotettavaa teknologista ratkaisua perustella useammalla pykälällä, mikäli se toimittaa osana asiakkaan sosiaalipalveluja useampaa tehtävää?

Muutosehdotukset koskien asiakkaan hyvinvoinnin tai turvallisuuden tarkistamista teknologisella ratkaisulla palveluntuottajan aloitteesta, § 47 b

Täydennys ehdotus lähtee siitä, että asumis- tai laitospalvelussa pykälän mukaisen teknologisen ratkaisun kuva- tai ääniyhteyden avaamisesta tulisi ilmoittaa asiakkaalle havaittavalla tavalla, jotta turvataan se, ettei toiminta ei olisi salaviihkaista. Hyvil huomauttaa ajatuksen kannatettavuudesta huolimatta siitä ristiriidasta, joka käytännössä saattaa aiheutua tilanteessa, missä ko. palveluissa teknologisia ratkaisuja hyödynnetään myös henkilöstöresurssien käytön tehostamiseen liittyvien tavoitteiden toteuttamiseen. Esimerkiksi, jos teknologisen ratkaisun yksi käyttötarkoitus on käyttää sitä asiakkaan yöaikaisen tilanteen tarkistamiseen, on vaatimus havaittavasta ilmoituksesta asiakkaalle ristiriidassa sen kanssa, että pyritään asiakasta häiritsemättä, herättämättä tai pelästyttämättä tarkistamaan, että hänellä kaikki asiat ovat hyvin.

Muutosehdotukset koskien asiakasta havainnoivien teknologisten ratkaisujen käyttöä asiakkaan hoivan, huolenpidon tai turvallisuuden varmistamiseksi, § 47 c

Hyvil tuo esiin huomiona, että saattaa muodostua haastavaksi hahmottaa yksittäisten teknologisten ratkaisuiden osalta eroa §:ien 47 a ja 47 c välillä.

Täydennysesityksessä todetaan, ettei pykäliä 47 b ja 47 c saa soveltaa palveluissa, jotka perustuvat kehitysvammaisten erityishuollosta annettuun lainsäädäntöön. Käytännössä tämä tarkoittaa vammaispalvelulainsäädäntöön tehtyjen uudistusten ja käynnissä olevan siirtymäajan aikana, ao. lainsäädännön tullessa voimaan, että em. teknologisia ratkaisuja saa käyttää vammaispalvelulain perusteella myönnettyissä palveluissa mutta ei erityishuoltolainsäädäntöön perustuvissa palveluissa. Hyvilin käsityksen mukaan peruste tälle eroavaisuudelle ei tule esityksestä riittävästi ilmi.

Teknologisten ratkaisujen käyttöönotosta päättämiseen liittyvät muutosehdotukset, § 47 d

Täydennetyssä ehdotuksessa todetaan, että teknologisen ratkaisun käyttö muodostaa osan asiakkaalle järjestettävää palvelua, minkä vuoksi sen käytön tulee olla asianmukaisesti dokumentoitu ja että hyvinvointialueen järjestämisvastuulla olevissa palveluissa teknologisen ratkaisun käyttö tulee ilmetä asiakkaalle tehtävästä palvelua koskevasta päätöksestä. Yksityisesti järjestetyissä palveluissa vastaavat tiedot tulisi sisällyttää asiakkaan ja palveluntuottajan väliseen sopimukseen. Momentti ei kuitenkaan edellyttäisi erillisen päätöksen tekemistä yksittäisestä teknologisesta ratkaisusta. Teknologisen ratkaisun käyttöönotto olisi osa palvelun toteuttamista koskevaa kokonaisuutta. Hyvil toteaa selkeytystä tarvittavan siihen, millainen

päätös tulee tehdä tilanteessa, jossa palvelun sisällä teknologiset ratkaisut uudistuvat asiakkaan tarpeeseen perustuen tai teknologisen ratkaisun muuttumiseen liittyen? Palvelupäätösten uudistaminen pelkästään siksi, että palvelun sisällöissä uudistuvat teknologiset ratkaisut, voi olla omiaan aiheuttamaan asiakkaalle epäselvyyttä ja -varmuutta palvelussa tosiasiallisesti tapahtuvista muutoksista, palvelun jatkuvuudesta ja muutosten vaikutuksesta esimerkiksi asiakasmaksuihin.

Hyvil kiinnittää huomiota siihen, että teknologisen ratkaisun käyttöönoton olisi oltava yksilöllisesti arvioidun hoidon, huolenpidon tai turvallisuuden turvaamiseksi välttämätöntä. Täydennysesityksen perusteluissa on todettu tämän välttämättömyysedellytyksen tarkoittavan sitä, ettei teknologiaa voitaisi ottaa käyttöön varmuuden vuoksi tai yleisiin toimintayksikön käytäntöihin perustuen. Ratkaisun tarpeellisuus olisi arvioitava erikseen jokaisen asiakkaan kohdalla hänen toimintakykynsä, palvelutarpeensa ja olosuhteidensa perusteella. Hyvil toteaa käsityksenään, että välttämättömyysperusteen noudattaminen vaatii sekä palvelutarpeen arvioinnissa että palvelun toteuttamisen aikana jatkuvaa arviointia teknologisen ratkaisun välttämättömyydestä asiakkaan palvelussa, jottei sen käyttöönotto perustuisi esimerkiksi yksikön käytäntöön tai toimintaprosesseihin. Perusteluissa todetaan olevan palveluntuottajan vastuulla aktiivisesti seurata, toteutuvatko teknologian käytölle säädetyt edellytykset ja onko ratkaisu edelleen asiakkaan edun mukainen. Hyvil nostaa esiin sen, miten seuranta voidaan todeta aktiiviseksi, jäävän epäselväksi. Tällä on vaikutusta siihen, mitä uusia vaatimuksia ja prosesseja säännös käytännössä tarkoittaa. Lisäksi Hyvil esittää, että tässä kohtaa tarkennetaan mitä tarkoitetaan palveluntuottajalla: palveluiden toteuttajaa vai esimerkiksi palvelutarpeen arvioinnista ja asiakassuunnitelmasta vastaavaa toimijaa vai molempia.

Täydennysesityksen §:n 47 d 4 momentissa säädettäisiin yksityisen palveluntuottajan päätöksenteosta tilanteissa, joissa teknologinen ratkaisu otetaan käyttöön 2 momentin nojalla. Ehdotuksen perusteella päätöksen tekisi tällöin toimintayksikön vastaava johtaja. Hyvil kiinnittää huomiota siihen, ettei toimintayksikön vastaava johtaja ole välttämättä termi, joka kattavasti tunnistetaan lainsäädännössä ja toimijoiden keskuudessa sosiaalipalvelujen kokonaisuudessa. Laissa kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977) puhutaan toimintayksikön vastaavasta johtajasta, nykyisessä sosiaalihuoltolaissa toimintayksikön johtajasta ja laissa sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta (741/2023) vastuuhenkilöstä.

Hyvilin näkökulmasta päätöksentekovelvoitteen alaisesta asiasta voitaneen sopia myös siinä yksityisoikeudellisessa sopimuksessa, joka tulee tehdä palveluntuottajan ja asiakkaan välille.

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain muuttamisesta

Muutosehdotukset jatkuvasta ja säännöllisestä kotona annettavasta palvelusta perittävää maksua koskevaan sääntelyyn, § 10 e

Täydennysehdotuksen uudessa momentissa säädettäisiin hyvinvointialueen oikeudesta periä kotona asuvalta asiakkaalta kohtuullinen maksu asiakassuunnitelmaan sisältyvästä palvelusta, jolla vastataan asiakkaan kiireelliseen ja ennakkoimattomaan avuntarpeeseen käyttäen sosiaalihuoltolain 47 a tai 47 c §:ssä tarkoitettua teknologista ratkaisua. Esitystä perustellaan sillä, että ko. palvelun katsotaan olevan sosiaalihuoltolain 19 a §:n mukaista kotihoitoa.

Hyvil kiinnittää huomiota siihen, että toisin kuin edellä referoidussa täydennysesityksen perustelutekstissä, itse pykälätekstissä ei mainita sanaa ”ennakoimaton” ollenkaan. Pykälätekstin mukaan palvelulla ”... vastataan hänen kiireelliseen avuntarpeeseensa”. Muotoilun erilaisuuden perusteella saattaa jäädä epäselväksi mitä ko. palvelu sisältää.

Hyvil katsoo myös säädettävän asiakasmaksun sisällön jäävän epäselväksi; sisältääkö maksu pelkästään teknologisen ratkaisun kautta tuotettavan palveluosuuden vai lisäksi mahdolliset auttamiskäynnit vai voidaanko periä palvelun eri osista erikseen maksuja? Nykyiset turvapalveluiden asiakasmaksut eroavat sisältöjensä ja määräytymisperusteittensa osalta toisistaan hyvinvointialueilla.

Hyvil katsoo, että liittämällä pykälässä tarkoitettu palvelu osaksi kotihoitoa, säädetään uudesta tehtävästä hyvinvointialueille.

Hyvil nostaa esiin sosiaalihuollon asumispalvelujen kokonaisuutta koskien epäselväksi jäävän, mitä asiakasmaksuja koskevia pykäläi erilaisissa asumispalveluissa (mm. yhteisöllinen asuminen, tuettu asuminen, tilapäinen asuminen) tulisi soveltaa: kotihoitoa koskevia pykäläi vai asumispalveluja koskevia pykäläi.

Palveluista on tehtävä päätös. Hyvilin käsityksen mukaan haastavaksi muodostuu eritellä palvelu- ja asiakasmaksupäätökset täydennysesityksen sisällön perusteella siten, että asiakas tunnistaa mitä eroa on jatkuvalla ja säännöllisellä kotihoidolla, tilapäisellä kotihoidolla ja täydennysesityksen pykälässä tarkoitettulla palvelulla. Voi olla haasteellista hahmottaa miten erilaiset kotihoidon palvelut suhteutuvat toisiinsa ja miten niiden asiakasmaksut muodostuvat.

Hyvilin näkökulmasta esitys pykälästä, johon maksu sidottaisiin, on edellä esitetysti haasteellinen monestakin näkökulmasta ja osin haasteet liittyvät siihen, että ko. palvelu kytketään osaksi kotihoitoa kuitenkin täsmentämättä kotihoitoa koskevaa sääntelyä. Hyvilin käsityksen mukaan kyseessä ei ole jatkuva ja säännöllinen kotiin annettava palvelu.

Määrittelemällä ko. palvelu kotihoidoksi ja kytkemällä siitä perittävä maksu jatkuvasta ja säännöllisestä kotona annettavasta palvelusta perittäviä maksuja koskeviin säädöksiin, saatetaan myös aiheuttaa tilanne, missä ko. palvelua tarjotaan vain jatkuvan ja säännöllisen kotona annettavan palvelun asiakkaille.

Kyseessä on kohtuullinen maksu ja Hyvil katsoo, että ko. asiakasmaksusta voisi säädellä pikemminkin liittyen ko. lain §:ään 10 h Asumista tukevat palvelut.

Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy

Annukka Kuismin
erityisasiantuntija